

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“СОЦІАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ”
(для спеціалістів, магістрів)

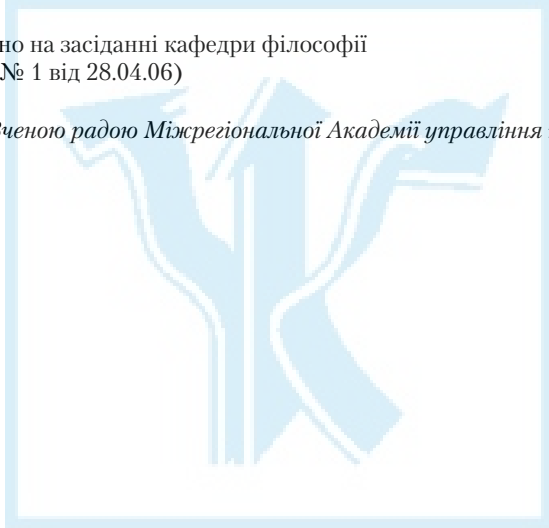
МАУП

Київ 2006

Підготовлено доцентом кафедри філософії *В. В. Козачинською*

Затверджено на засіданні кафедри філософії
(протокол № 1 від 28.04.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Козачинська В. В. Навчальна програма дисципліни “Соціальна антропологія” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2006. — 22 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Соціальна антропологія”, питання для самоконтролю, теми контрольних робіт, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з соціальної антропології розроблено відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, типових програм для вищих навчальних закладів і тематичного плану курсу. Курс “Соціальна антропологія” передбачає висвітлення тематики сучасних соціально-антропологічних досліджень, що склались у межах впливових методологічних стратегій антропологічного знання кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Предметом курсу є аналіз соціально-антропологічної рефлексії життєдіяльності та умов самоконституювання людського суб’єкта за зв’язністю соціальної антропології з практичною філософією та методологією соціально-гуманітарного знання.

Мета і завдання вивчення дисципліни – ознайомити студентів із предметною сферою соціально-антропологічних досліджень, їх взаємодією з комплексом філософських і наукових дисциплін, способом аналізу соціально-антропологічної проблематики в контексті найвпливовіших сучасних методологій; сформуванати навички самостійної орієнтації в концепціях і поняттях сучасної соціально-антропологічної науки на підставі опрацювання текстів найбільш презентативних персоналій.

У результаті вивчення дисципліни студенти мають оволодіти чіткими уявленнями про базові поняття соціальної антропології, уміти розрізняти та зіставляти ключові поняття, виявляти їх методологічне навантаження, націленість на конкретно-наукове дослідження людської життєдіяльності.

Необхідною вимогою освоєння курсу соціальної антропології є розуміння ролі філософсько-антропологічної рефлексії у становленні онтологічної, методологічної та аксіологічної складових соціально-гуманітарного знання, їх впливу на уявлення про людину в науці, теології, політиці.

Програма, спрямована на підготовку студентів усіх форм навчання, допомагає оволодіти засадничими положеннями складової системного антропологічного знання як знання соціальних структур і процесів щодо їх культурних умов і зв’язків, зокрема щодо “традиційних” соціальних систем (вихідне визначення, притаманне англомовним країнам світу). Починаючи з процесу перетворення на теоретичному рівні соціології й соціальної антропології на науку про системи людської дії (70-ті роки ХХ ст.), предмет соціальної антропології визначається як стратегія дій індивідів і соціальних груп. Виявлені при цьому *соціоло-*

гією структури й об'єктивовані форми соціального світу набувають у соціальній антропології принципового обернення, — обумовлюючи її зосередженість на власне процесі втілення зовнішніх об'єктивованих форм соціальності в ті чи інші якості та ознаки внутрішнього духовного світу. Таким чином, предметом соціальної антропології постають **феномени внутрішнього духовного світу людини, об'єктивовані в соціальних формах.**

Програма скерована водночас на так званий **антропологічний напрям у соціології**, що, будучи одним із впливових у західній соціології, акцентує на філософсько-антропологічному уявленні про визначальну родову “неспеціалізованість” людини та її компенсації засобами культури. Саме так уявляється можливим відтворити засадничі особливості сучасного антропологізму взагалі й соціальної антропології зокрема. Ідентифікуючи процес об'єктивації (соціальні форми, відносини, інститути) із смисложиттєвим пошуком людини, що є одним із принципових завдань сучасної соціальної антропології, укладачі цього курсу намагалися коректно співвіднести реальні соціальні моделі із людиною як цілісним суб'єктом суспільства.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“СОЦІАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1 2	Змістовий модуль I. Специфіка соціальної антропології як складової системної науки про людину Основні етапи розвитку антропологічного знання. Антропологізм сучасної культури Статус соціальної антропології. Антропологія і соціологія. Антропологія та історія. Загальна методологія
3	Змістовий модуль II. Антропосоціогенез. Спільнота. Суспільство Поняття антропо- і соціогенезу. Зародкові форми спільноти. Членування та новоутворення природних єдностей. Специфіка соціально-етнічних спільнот (рід — плем'я — народність — нація). Людство. Мікросоціальні структури

1	2
4	Діяльність як засіб існування соціального. Інституціональність діяльності. Людське буття на перетині інструментального, емансипативного й комунікативного інтересів
5	Соціальність та інтерсуб'єктивність досвіду людського існування
6	Соціум як творення людини. Діалектика абстрактно-всезагальної й конкретно-одиночної людини та суспільства. Духовність людини як форма інтеріоризації соціального досвіду
	<p data-bbox="255 489 896 545">Змістовий модуль III. Онтологічні підстави свободи та сенсу життя</p> <p data-bbox="190 553 907 609">7 Сутнісні риси антропосоціогенезу: родова неспеціалізованість, індивідуалізація, рефлексивність</p> <p data-bbox="190 616 907 672">8 Поняття індивідуалізації й соціалізації. Індивідуальне та соціальне. Межі індивідуалізації</p> <p data-bbox="190 680 932 768">9 Свобода як характеристика родової природи людини. Свобода та детермінізм. Гра, творчість, ризик як основні форми вияву свободи</p> <p data-bbox="190 775 674 808">10 Сенс життя та шляхи його пошуку</p>
	<p data-bbox="255 814 809 870">Змістовий модуль IV. Проблеми об'єктивації й антропологічної експертизи</p> <p data-bbox="190 878 852 911">11 Об'єктивація продуктів духовного життя людини</p> <p data-bbox="190 919 743 945">12 Антропологічна експертиза та її критерії</p>
Разом годин: 54	

ЗМІСТ
дисципліни
“СОЦІАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ”

Змістовий модуль I. Специфіка соціальної антропології як складової системної науки про людину

***Тема 1. Основні етапи розвитку антропологічного знання.
Антропологізм сучасної культури***

Смисложиттєва проблематика в античній філософії й етиці. Проблема людини в теологічній думці Середньовіччя. Відродження: “приватний інтерес” і “спільне благо”. Утопічний комунізм. Новий час: активізм суб’єкта пізнання й буття у філософії І. Канта, І.-Г. Фіхте, Ф. Шеллінга. Проблема самосвідомості у вченні Г. Гегеля. Соціально-філософська концепція К. Маркса.

Антропологізм як провідна складова культури ХХ ст. та загальна характеристика філософського світогляду. Загальні особливості сучасного антропологізму, його основні етапи упродовж ХVІІІ – початку ХХ ст. Цілісна природа людини. Філософський розгляд цілісності та структури людини як біосоціокультурної системи. Проблематичність побудови універсальної соціально-філософської системи. Антропологія ХХ ст. (М. Шелер, А. Гелен, О. Больнов, Г. Плеснер, Г. Маркузе, М. Бубер). К. Леві-Строс: структуралістська версія антропології.

Література: основна [1; 3–5; 7; 9; 11; 14; 15];
першоджерела [4; 5; 7]

Тема 2. Статус соціальної антропології. Антропологія і соціологія. Антропологія та історія. Загальна методологія

Варіативність підходів до вивчення людини в науці ХХ ст. Специфіка соціальної антропології, дискусії про її предмет і місце в сучасному людинознавстві. Складна системна цілісність сучасного антропологічного знання, виникнення соціальної антропології як результат його диференціації. Об’єктивізація продуктів духовного світу людини як основна проблема соціальної антропології.

Міждисциплінарність соціально-антропологічного знання. Співвідношення соціальної антропології і соціології (Ф. Боас, Б. Малі-

новській, А. Радкліф-Браун, Е. Дюркгейм, Л. Уайт, К. Леві-Строс, Т. Парсонс). Соціальна антропологія та історія. Соціальна антропологія і психологія. Методологічні проблеми сучасної соціальної антропології. Трирівневий характер категорій понятійного забезпечення соціально-антропологічного пізнання: філософські, загальнонаукові, спеціальні. Методи соціально-антропологічного дослідження, співвідношення раціоналізму та емпіризму.

О. Больнов: принцип антропологічної редукції, органону й антропологічної інтерпретації. Особливості та місце спостереження, опису, порівняння, класифікації й експерименту в соціально-антропологічному пізнанні. Системно-історичний підхід до вивчення людини і проблема інтеграції природничонаукового, технічного й соціогуманітарного знання. Співвідношення наукових і позанаукових пізнавальних процедур.

Література: основна [3–7; 9; 11; 14];
першоджерела [4–7; 23]

Змістовий модуль II. Антропосоціогенез. Спільнота. Суспільство

Тема 3. Поняття антропо- і соціогенезу. Зародкові форми спільноти. Членування та новоутворення природних єдностей. Специфіка соціально-етнічних спільнот (рід – плем'я – народність – нація). Людство. Мікросоціальні структури

Поняття антропосоціогенезу. Нефіналістські й фіналістські теорії походження людини. Антропогенез (еволюційна антропологія). Визначальні чинники гомінізації. Трудова діяльність. Мова. Мовлення. Етапи гомінізації. Соціогенез. Етапи розвитку суспільства. Зародкові форми спільноти: рідня (дім) – сусідство (село) – дружба (місто). Суддівські, ватажкові та жрецькі функції. Порозуміння як спільнотна воля – природне право – мова – рідна мова. Членування й новоутворення природних єдностей. Специфіка соціально-етнічних спільнот. Народ – плем'я – клан. Країна – область – село. Місто – гільдія – громада. Народ як соціальна єдність. Історична антропологія України.

Спільність людства. Мікросоціальні структури у суспільстві. Соціальна група (М. Вебер, П. Сорокін, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Т. Парсонс).

Література: основна [1; 2; 6–8; 12; 13; 15];
першоджерела [2; 11; 13; 22; 24]

**Тема 4. Діяльність як засіб існування соціального.
Інституціональність діяльності. Людське буття
на перетині інструментального, емансипативного
й комунікативного інтересів**

Діяльність як рушій формування соціальності. Інституціональність як чинник “стабілізації” людини (А. Гелен: “розвантаження” через інститути). Інтерес як конститuant життєдіяльності істоти розумної. Людина як суб’єкт діяльності та інтересів. Інструментальний інтерес. Опредмечення й розпредмечення діяльності. Суб’єкт-об’єктна парадигма інструментальної діяльності в науці, технології, управлінні. Установка на оволодіння дійсністю. Цілераціональність. Емансипативний інтерес практичного розуму. Емансипація та рефлексія. Особливості прояву емансипативного інтересу, пов’язаність його із інтересом інструментальним. Протистояння “мати” та “бути” у фрейд-марксистській антропології. Комунікативний інтерес і комунікативна діяльність. Розмежування інструментальної й комунікативної діяльності. Комунікативний інтерес і розуміння. Відкритість комунікації та громадський стан сучасного суспільства.

Інструментальний інтерес і критерії наукової раціональності. Витоки сцієнтистського світосприйняття. Своєрідність прояву емансипативного інтересу в царині філософської й наукової рефлексії. Здійснення комунікативного інтересу в методології гуманітарних наук.

Література: основна [1–4; 7; 9; 15];
першоджерела [1; 13; 21]

**Тема 5. Соціальність та інтерсуб’єктивність досвіду
людського існування**

Присутність “іншого” у свідомості та бутті. Соціальний вимір інтерсуб’єктивності. Конституювання самосвідомості та рефлексії в інтерактивному досвіді. Самосвідомість і взаємовизнання. Культура (“унов сформована природа”) як процес “упорядкування” “надлишкових” спонук людини. Право, мораль, наука як об’єктивовані форми самосвідомості. Антропологічний ефект інституалізації. Стабілізуюча роль норм та інститутів у людській життєдіяльності. Формально-раціональні чинники саморегуляції інституціоналізованої поведінки. Ціннісно-раціональна складова орієнтації в мікросоціальних групах.

“Габітуалізація” соціальних інститутів. Людина як істота історична й “символічна”. Історія об’єктивована та інкорпорована.

Література: основна [1–7; 9; 11; 14; 15];
першоджерела [3; 10; 13]

Тема 6. Соціум як творення людини. Діалектика абстрактно-всезагальної й конкретно-одиночної людини та суспільства. Духовність людини як форма інтеріоризації соціального досвіду

Людина як творець суспільства. Діалектика абстрактно-всезагальної людини та суспільства. Суспільство як опредмечена свідомість людини. Суспільство як втілення людських взаємовідносин. Діалектика об’єктивації й суб’єктивації людини в суспільстві. Діалектика конкретно-одиночної людини та суспільства. Взаємозв’язок програм життєдіяльності суспільства й самопрограмування людини. М. Шелер: “духовність” як сутність людини. Духовність як форма самоідентифікації. Духовність людини як форма інтеріоризації, засвоєння соціального досвіду.

Література: основна [1–5; 7; 9; 11; 14; 15];
першоджерела [18; 20; 25]

Змістовий модуль III. Онтологічні підстави свободи та сенсу життя

Тема 7. Сутнісні риси антропосоціогенезу: родова неспеціалізованість, індивідуалізація, рефлексивність

Вихідна неспеціалізованість людини та проблема її компенсації. Природна “недостатність” людини, її трансцендентність, “відкритість” світові. Г. Плеснер: “ексцентрична” позиція людини, її “неукоріненість” у бутті (“закон утопічного місця”), основні антропологічні закони. Свідомість як інструмент компенсації. Культура як інтегральний механізм підтримки цілісності й стабільності суспільства.

Онтогенез та його роль у розвитку людини. Значення ідеї плюральності буття людини для розуміння структури внутрішнього духовного світу. Проблема індивідуалізації як змісту процесу антропогенезу. Уявлення про рефлексивність людської свідомості як специфічної родової особливості людини. Виникнення рефлексивної свідомості, її основні види та форми.

Література: основна [3; 4; 7; 9; 11; 14];
першоджерела [16–18]

Тема 8. Поняття індивідуалізації й соціалізації. Індивідуальне та соціальне. Межі індивідуалізації

Проблема індивідуалізації (К.-Г. Юнг, А. Адлер, І. С. Кон). Індивідуалізація та рефлексія. Феномен соціального. Соціалізація. Соціальне й індивідуальне. Г. Маркузе: походження подавленого індивіда (онтогенез), антропологічний ефект репресивної цивілізації (філогенез). Проблема меж індивідуалізації (П. Тейяр де Шарден). Індивідуальність та егоцентризм: етичний вимір проблеми.

Індивідуалізація досвіду в контексті історичності. Темпоральність та історичність людського існування. Фактичність і проєктивність у переживанні історичного. Історичне самосприйняття та самопереживання через історичне переживання долі спільнот та єдність історично пережитої долі. “Тотальність” часо-просторового сприйняття. Людина як істота історична та “символічна”.

Література: основна [2; 5; 7; 9–11; 14; 15];
першоджерела [6; 25]

Тема 9. Свобода як характеристика родової природи людини. Свобода і детермінізм. Гра, творчість, ризик як основні форми вияву свободи

Визначення свободи в соціальній антропології. Свобода і необхідність. Свобода і волюнтаризм. Проблема вільного вибору. Фаталізм і волюнтаризм. Інтерпретація діалектики необхідності та свободи у філософсько-антропологічних концепціях ХХ ст. (Н. Бердяєв, Е. Фромм, М. Гайдеггер, А. Камю, М. Мамардашвілі). Психологічні аспекти проблеми свободи (Л. Рубінштейн, З. Фрейд, В. Франкл, А. Маслоу). Проблема суб'єкта свободи.

Проблеми реалізації свободи в різноманітних видах людської діяльності: економічній, політичній, духовній.

Антропологічний сенс гри як виду вільної діяльності людини. Основні функції гри: виховна, соціологічна, компенсаторна, естетична.

Творчість як вияв людської свободи. Творчість у різноманітних видах людської діяльності та її місце у смисложиттєвому пошуку людини.

Антропологічний сенс ризику. Засадничі параметри ризикованої діяльності та її відмінності від авантюризму. Ризик у різних видах діяльності. Ризик та успіх.

Література: основна [2–4; 10; 11; 14];
першоджерела [17; 18]

Тема 10. Сенс життя та шляхи його пошуку

Сенс життя як інтегроване відображення свободи людини. Проблема сенсу життя у філософсько-антропологічних концепціях марксизму, російської релігійної філософії кінця XIX – початку XX ст., філософії життя, персоналізмі, екзистенціалізмі. Екзистенціально-антропологічна редукція філософського знання в українській культурі. С. Л. Франк про сенс життя та співвідношення його загальнолюдських й індивідуально-буденних характеристик. Сенс життя та смисложиттєві цінності. В. Франкл про класифікацію цінностей як шляхів пошуку сенсу життя. Структура смисложиттєвого пошуку. Психологічні концепції сенсу життя (К. Обуховський, І. С. Кон). О. М. Леонтьєв про проблему мотивів – цілі – результату діяльності – сенсу життя.

Сенс життя людини як проблема опанування нею конкретної життєвої ситуації. Принципова “наповненість” сенсом людського життя. Відсутність беззмістовних життєвих ситуацій. Індивідуальність та соціальність сенсу життя.

Характеристика соціальних умов буття як детермінант пошуку й віднайдення життєвого сенсу. Об’єктивні та суб’єктивні “перешкоди” набуття сенсу життя. Статевовікові особливості смисложиттєвого пошуку. Пошук сенсу життя та фізіологічна смерть людини. У пошуках сенсу страждання.

Література: основна [2–4; 10; 11; 14];
першоджерела [18; 19; 20]

Змістовий модуль IV. Проблеми об’єктивації й антропологічної експертизи

Тема 11. Об’єктивація продуктів духовного життя людини

Активність соціально-антропологічного суб’єкта, її основні форми – об’єктивація та спілкування. Відчуження як історично змінюваний феномен об’єктивації. Людина як суб’єкт-творець історії. Проблема співвідношення об’єктивного й суб’єктивного у творчій діяльності людини. Ідеальні духовні моделі та їх утілення (об’єктивація) у процесі предметно-практичної діяльності людини. Структура й основні етапи процесу об’єктивації. Об’єктивні та суб’єктивні суперечливі тенденції перебігу процесу об’єктивації.

Психологічні якості людини, що забезпечують результативність процесу об'єктивації: свобода, воля, знання, впевненість, світоглядні переконання.

Література: основна [1–5; 9; 11; 14]

Тема 12. Антропологічна експертиза та її критерії

Різноманітні форми й прийоми експертизи соціальних відносин, інститутів і процесів: економічна, політична, гуманітарна, антропологічна. Релігійні та секулярні підходи до проблеми критерію сенсу життя. Установлення відповідності між замислом і здійсненням. Критерії антропологічної експертизи; сенс життя в її структурі. Громадська думка в системі критеріїв антропологічної експертизи. Аксиологічні проблеми життя та смерті.

Література: основна [5; 9–11; 14]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Смислжиттєва проблематика в античній філософії та етиці.
2. Відродження: “приватний інтерес” і “спільне благо”. Утопічний комунізм.
3. Новий час: активізм суб'єкта пізнання й буття у філософії І. Канта, І.-Г. Фіхте, Ф. Шеллінга.
4. Проблема самосвідомості у вченні Г. Гегеля. Соціально-філософська концепція К. Маркса.
5. Загальні особливості сучасного антропологізму, його основні етапи упродовж XVIII — початку XX ст.
6. Філософський розгляд цілісності і структури людини як біосоціокультурної системи (М. Шелер, Г. Плеснер, А. Гелен).
7. Специфіка соціальної антропології, дискусії про її предмет і місце в сучасному людинознавстві.
8. Об'єктивація продуктів духовного світу людини як основна проблема соціальної антропології.
9. Міждисциплінарність соціально-антропологічного знання. Співвідношення соціальної антропології і соціології (Ф. Боас, Б. Маліновський, А. Радкліф-Браун, Е. Дюркгейм, Л. Уайт, К. Леві-Строс, Т. Парсонс).
10. Соціальна антропологія та історія.
11. Соціальна антропологія і психологія.

12. Методологічні проблеми сучасної соціальної антропології. Трирівневий характер категорійного характеру соціально-антропологічного пізнання. Співвідношення раціоналізму й емпіризму.
13. Особливості спостереження, опису, порівняння, класифікації й експерименту в соціально-антропологічному пізнанні.
14. Системно-історичний підхід до вивчення людини і проблема інтеграції природничо-наукового, технічного й соціогуманітарного знання. Співвідношення наукових і позанаукових пізнавальних процедур.
15. Поняття антропосоціогенезу. Нефіналістські й фіналістські теорії походження людини.
16. Антропогенез (еволюційна антропологія). Визначальні чинники гомінізації. Трудова діяльність. Мова. Мовлення. Етапи гомінізації.
17. Соціогенез. Етапи розвитку суспільства.
18. Зародкові форми спільноти: рідня (дім) — сусідство (село) — дружба (місто). Суддівські, ватажкові та жрецькі функції. Порозуміння як спільнотна воля — природне право — мова.
19. Членування й новоутворення природних єдностей. Специфіка соціально-етнічних спільнот. Народ — плем'я — клан. Країна — область — село. Місто — гільдія — громада.
20. Народ як соціальна єдність.
21. Спільність людства. Мікросоціальні структури у суспільстві. Соціальна група (М. Вебер, П. Сорокін, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Т. Парсонс).
22. Діяльність як рушій формування соціальності. Інституціональність як чинник “стабілізації” людини.
23. Інтерес як конститuant життєдіяльності істоти розумної. Людина як суб’єкт діяльності та інтересів.
24. Інструментальний інтерес. Суб’єкт-об’єктна парадигма інструментальної діяльності в науці, технології, управлінні. Цілераціональність.
25. Емансипативний інтерес практичного розуму. Емансипація та рефлексія. Своєрідність прояву емансипативного інтересу в царині філософської й наукової рефлексії.
26. “Мати” чи “бути”: протистояння інтересів у фрейд-марксистській антропології.

27. Комунікативний інтерес і комунікативна діяльність. Комунікативний інтерес і розуміння. Здійснення комунікативного інтересу в методології гуманітарних наук.
28. Інструментальний інтерес і критерії наукової раціональності. Витокі сцієнтистського світосприйняття.
29. Соціальний вимір інтересуб'єктивності. Конституювання самосвідомості та рефлексії в інтерактивному досвіді. Самосвідомість і взаємовизнання.
30. Право, мораль, наука як об'єктивовані форми самосвідомості.
31. Антропологічний ефект інституалізації. Стабілізуєча роль норм та інститутів у людській життєдіяльності.
32. "Табігуалізація" соціальних інститутів. Людина як істота історична й "символічна".
33. Діалектика абстрактно-всезагальної людини і суспільства. Суспільство як опредмечена свідомість людини. Діалектика об'єктивації й суб'єктивації людини в суспільстві.
34. Діалектика конкретно-одиночної людини і суспільства. Взаємозв'язок програм життєдіяльності суспільства й самопрограмування людини.
35. Духовність людини як форма самоідентифікації. Духовність як форма інтеріоризації.
36. Родова "неспеціалізованість" людини і проблема її компенсації. "Екцентрична" позиція людини, її "неукоріненість" у бутті. Свідомість як інструмент компенсації. Культура як інтегральний механізм підтримки цілісності й стабільності суспільства.
37. Проблема індивідуалізації як змісту процесу антропогенезу. Значення ідеї плюральності буття людини для розуміння структури внутрішнього духовного світу.
38. Уявлення про рефлексивність людської свідомості як специфічної родової особливості людини. Виникнення рефлексивної свідомості, її основні види та форми.
39. Феномен соціального. Соціалізація.
40. Визначення свободи в соціальній антропології. Свобода і необхідність. Свобода й волюнтаризм. Фаталізм і волюнтаризм.
41. Інтерпретація діалектики необхідності та свободи у філософсько-антропологічних концепціях ХХ ст. (Н. Бердяєв, Е. Фромм, М. Гайдеггер, А. Камю, М. Мамардашвілі).
42. Психологічні аспекти проблеми свободи (Л. Рубінштейн, З. Фрейд, В. Франкл, А. Маслоу). Проблема суб'єкта свободи.

43. Проблеми реалізації свободи у різноманітних видах людської діяльності: економічній, політичній, духовній.
44. Антропологічний сенс гри як виду вільної діяльності людини. Основні функції гри: виховна, соціологічна, компенсаторна, естетична.
45. Творчість як вияв людської свободи. Творчість у різноманітних видах людської діяльності, її місце у смисложиттєвому пошукові людини.
46. Антропологічний сенс ризику. Засадничі параметри ризикованої діяльності та її відмінності від авантюризму. Ризик у різних видах діяльності. Ризик та успіх.
47. Сенс життя як інтегроване відображення свободи людини.
48. Проблема сенсу життя у філософсько-антропологічних концепціях марксизму, російської релігійної філософії кінця XIX — початку XX ст., філософії життя, персоналізмі, екзистенціалізмі.
49. Екзистенціально-антропологічна редукція філософського знання в українській культурі.
50. С. Л. Франк про сенс життя та співвідношення його загальнолюдських й індивідуально-буденних характеристик.
51. Сенс життя і смисложиттєві цінності. В. Франкл про класифікацію цінностей як шляхів пошуку сенсу життя.
52. Структура смисложиттєвого пошуку. Психологічні концепції сенсу життя (К. Обуховський, І. С. Кон). О. М. Леонтьєв про проблему мотивів — цілі — результату діяльності — сенсу життя.
53. Сенс життя людини як проблема опанування нею конкретної життєвої ситуації. Принципова “наповненість” сенсом людського життя. Відсутність беззмістовних життєвих ситуацій.
54. Характеристика соціальних умов буття як детермінант пошуку й віднайдення життєвого сенсу. Об’єктивні та суб’єктивні “перешкоди” набуття сенсу життя.
55. Статевікові особливості смисложиттєвого пошуку. Пошук сенсу життя та фізіологічна смерть людини. У пошуках сенсу страждання.
56. Людина як суб’єкт-творець історії. Проблема співвідношення об’єктивного й суб’єктивного у творчій діяльності людини. Ідеальні духовні моделі та їх утілення (об’єктивація) у процесі предметно-практичної діяльності людини.
57. Структура й основні етапи процесу об’єктивації. Об’єктивні та суб’єктивні суперечливі тенденції перебігу процесу об’єктивації.

58. Психологічні якості людини, що забезпечують результативність процесу об'єктивації: свобода, воля, знання, впевненість, світоглядні переконання.
59. Різноманітні форми й прийоми експертизи соціальних відносин, інститутів і процесів: економічна, політична, гуманітарна, антропологічна.
60. Критерії антропологічної експертизи. Громадська думка в системі критеріїв антропологічної експертизи.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Окрім заліку практикуються співбесіди або контрольні роботи на підставі джерел, що опрацьовуються на семінарських заняттях. Оскільки наявні навчальні посібники недостатньо відображають сучасний стан соціально-антропологічних досліджень, акцентується також на вивченні першоджерел, що більш адекватно представлені в українсько- та російськомовних виданнях.

Завдання 1 для самостійної підготовки студентів. Опрацювати дослідження К. Леві-Строса "Місце антропології серед соціальних наук..." (*Леві-Строс К.* Структурна антропологія. — К.: Основи, 2000. — 387 с.) та визначити місце антропології серед соціальних наук. Які проблеми методу соціально-антропологічних досліджень?

(*Леві-Строс К.* Місце антропології серед соціальних наук.../ *К. Леві-Строс.* Структурна антропологія. — К.: Основи, 2000. — 387 с.; *Социальная антропология: Хрестоматия* — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — С. 4–26).

Завдання 2 для самостійної підготовки студентів. Дати відповідь на тестові питання:

- Рефлексія — це здатність людини аналізувати...
- Розвиток суспільства включав етапи: ... —... —... —... — спільнота —...
- Зміст процесу антропосоціогенезу представлено трьома складовими: компенсацією... людини;... у ході розвитку; формуванням...

(*Столяренко В. Е., Столяренко Л. Д.* Антропология — системная наука о человеке: Учеб. пособие для студ. вузов: 2-е изд. — Ростов н/Д: Феникс, 2004. — 384 с.; *Шаронов В. В.* Основы социальной антропологии. — СПб.: Лань, 1997. — 192 с.)

3. Основні етапи розвитку антропологічного знання.

4. Антропологія та соціологія. Антропологія й історія.
5. О. Больнов: принцип антропологічної редукції, органону й антропологічної інтерпретації.
6. К. Леві-Строс: структуралістська версія антропології.
7. Специфіка соціально-етнічних спільнот (рід — плем'я — народність — нація).
8. Поняття соціальної групи (М. Вебер, П. Сорокін, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Т. Парсонс).
9. Діяльність як засіб існування соціального. Поняття інституціональності.
10. Інтерсуб'єктивність досвіду людського існування.
11. Людина як суб'єкт-творець суспільства. Діалектика абстрактно-всезагальної й конкретно-одиночної людини та суспільства.
12. М. Шелер: “духовність” як сутність людини. Духовність людини як форма інтеріоризації соціального досвіду.
13. Г. Плеснер: “ексцентрична” позиція людини, її “неукоріненість” у бутті (“закон утопичного місця”), основні антропологічні закони.
14. Г. Маркузе: походження подавленого індивіда (онтогенез), антропологічний ефект репресивної цивілізації (філогенез).
15. Сутнісні риси антропосоціогенезу.
16. Родова “неспеціалізованість” людини.
17. Роль онтогенезу в розвитку людини та суспільства.
18. Рефлексивність людської свідомості як специфічна родова особливість людини. Її виникнення, основні види та форми.
19. Свобода як характеристика родової природи людини.
20. Гра, творчість і ризик як основні форми вияву свободи.
21. Сенс життя та шляхи його пошуку.
22. Проблема сенсу життя у філософсько-антропологічних концепціях кінця ХІХ — початку ХХ ст., філософії життя, персоналізму, екзистенціалізму.
23. Екзистенціально-антропологічна редукція філософського знання в українській культурі.
24. С. Л. Франк про сенс життя та співвідношення його загальнолюдських й індивідуально-буденних характеристик.
25. В. Франкл про класифікацію цінностей як шляхів пошуку сенсу життя.
26. Психологічні концепції сенсу життя (К. Обуховський, І. С. Кон).
27. О. М. Леонтьєв про проблему мотивів — цілі — результату діяльності — сенсу життя.

28. Статевікові особливості смисложиттєвого пошуку. Пошук сенсу життя та фізіологічна смерть людини. У пошуках сенсу страждання.
29. Проблеми об'єктивації. Суперечливість процесу об'єктивації.
30. Поняття антропологічної експертизи та її критеріїв.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Андрущенко В. П.* Історія соціальної філософії: Підручник для студ. вищ. навч. закл. — К.: Тандем, 2000. — 416 с.
2. *Барулин В. С.* Социальная философия: Учебник. — М.: ФАИР, 2000. — 560 с.
3. *Головка Б. А.* Філософська антропологія: Навч. посіб. — К., 1997. — 239 с.
4. *Григорьян Б. Т.* Философская антропология. — М.: Мысль, 1982. — 188 с.
5. *Козлова Н. Н.* Социально-историческая антропология: Учебник. — М.: Ключ-С, 1998. — 192 с.
6. *Кравченко А. И.* Социальная антропология: Учеб. пособие. — М.: Акад. проект, 2003. — 544 с.
7. *Марков Б. В.* Философская антропология: Очерки истории и теории. — СПб.: Лань, 1997. — 384 с.
8. *Сегеда С.* Антропология: Навч. посіб. — К.: Либідь, 2001. — 336 с.
9. *Современная западная социология: Словарь* (любое издание). Статьи “Антропологическое направление в социологии”, “Социальная антропология”.
10. *Социальная антропология: Хрестоматия.* — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — 440 с.
11. *Столяренко В. Е., Столяренко Л. Д.* Антропология — системная наука о человеке: Учеб. пособие для студ. вузов. — Ростов н/Д: Феникс, 2004. — 384 с.
12. *Тєгако Л.* Антропология: Учеб. пособие. — М.: Новое знание, 2004. — 400 с.
13. *Хомутов А. Е.* Антропология. — Ростов н/Д: Феникс, 2003. — 384 с.
14. *Шаронов В. В.* Основы социальной антропологии. — СПб.: Лань, 1997. — 192 с.

15. *Щёкин Г. В.* Социальная философия истории. — К.: МАУП, 1996. — 152 с.

Першоджерела

1. *Арендт Г.* Становище людини. — Львів: Літопис, 1999. — 254 с.
2. *Бродель Ф.* Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм... // Соціальна антропологія. Хрестоматія. — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — С. 344–352.
3. *Бубер М.* Проблема человека // Философские науки. — 1992. — № 3.
4. *Гелен А.* О систематике антропологии // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.
5. *Леві-Строс К.* Структурна антропологія. — К.: Основи, 2000. — 387 с.
6. *Ле Гофф Ж.* Историк и человек повседневный // Социальная антропология: Хрестоматія. — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — С. 340–343.
7. *Мосс М.* Общества. Обмен. Личность: Труды по социальной антропологии: Пер. с фр. — М.: Восточная лит., 1996. — 360 с.
8. *Маркузе Г.* Эрос и цивилизация. — М., 1995.
9. *Рикман Х. П.* Возможна ли философская антропология // Это человек: Антология. — М.: Высш. шк., 1995.
10. *Сартр Ж.-П.* Первичное отношение к другому // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.
11. *Сорокин П.* Человек, цивилизация, общество. — М., 1991.
12. *Тейяр де Шарден П.* Феномен человека. — М.: Прогресс, 1988.
13. *Тьоніс Ф.* Спільнота та суспільство. — К.: Дух і літера, 2005. — 262 с.
14. *Хайдеггер М.* Письмо о гуманизме // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.
15. *Хайдеггер М.* Бытие и время // Хрестоматія по философии: Учеб. пособие для вузов. — Ростов н/Д: Феникс, 1997. — С. 404–409.
16. *Шелер М.* Положение человека в космосе // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.
17. *Фарре Л.* Философская антропология // Это человек: Антология. — М.: Высш. шк., 1995.
18. *Финк Э.* Основные феномены человеческого бытия // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.

19. *Франк С. Л.* Смысл жизни // Алексеев П. В., Панин А. В. Хрестоматия по философии: Учеб. пособие. — М.: Проспект, 1997. — С. 522–539.
20. *Фромм Э.* Пути из большого общества // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.
21. *Фромм Э.* Из плена иллюзий. Как я столкнулся с Марксом и Фрейдом // Э. Фромм. Душа человека. — М.: Республика, 1992.
22. *Фрейд З.* Тотем и табу // Социальная антропология. Хрестоматия — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — С. 148–155.
23. *Фуко М.* Слова и вещи... // Хрестоматия по философии: Учеб. пособие для вузов. — Ростов н/Д: Феникс, 1997. — С. 448–458.
24. *Юнг К.-Г.* Об архетипах коллективного бессознательного // К.-Г. Юнг. Архетип и символ. — М.: Ренессанс, 1991.
25. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории // Хрестоматия по философии: Учеб. пособие для вузов. — Ростов н/Д: Феникс, 1997. — С. 397–404.

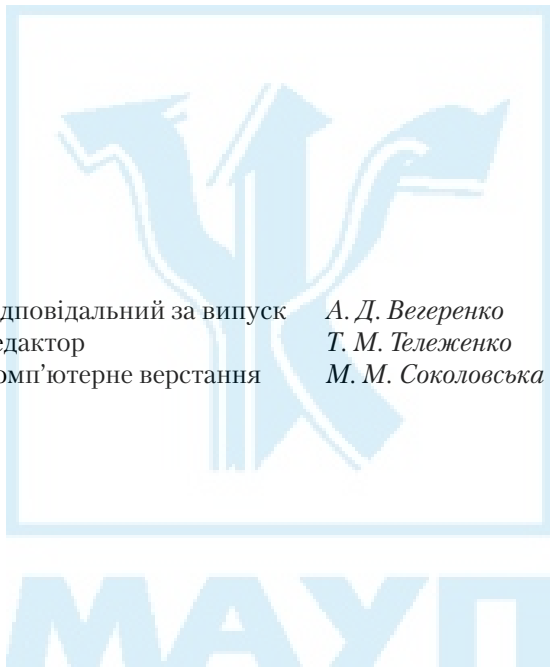
Додаткова

1. *Бахтин М. М.* Архитектоника поступка // Социол. исследования. — 1986. — № 2.
2. *Бердяев Н. А.* Время и вечность // П. В. Алексеев, А. В. Панин. Хрестоматия по философии: Учеб. пособие. — М.: Проспект, 1997. — С. 450–459.
3. *Бубер М.* Я и Ты // Квинтэсенция: Филос. альманах. — М.: Политиздат, 1992.
4. *Буркхардт Г.* Непонятная чувственность // Это человек. Антология. — М., 1995.
5. *Бурова О.* Метафізика зору: про діалог речового та тілесного // Філосо. думка. — 1998. — № 3.
6. *Забужко О.* Філософія української ідеї та європейський контекст. — К., 1992.
7. *Колінгвуд Р. Дж.* Идея истории. — М., 1991.
8. *Крымский С. Б.* Эпистемология культуры. — К., 1993.
9. *Леви-Брюль Л.* Сверхъестественное в первобытном мышлении. — М., 1994. — 608 с.
10. *Левінас Е.* Між нами. — К.: Дух і літера, 1999.
11. *Лой А.* Проблема свідомості: історичність досвіду // Філосо. і соціол. думка. — 1992. — № 7.
12. *Лоренц К.* Агрессия. — М., 1994.

13. *Лук'янець В. С., Соболев О. М.* Філософський постмодерн. — К., 1998.
14. *Мамардашвили М. К.* Как я понимаю философию? — М., 1991.
15. *Марсель Г.* К трагической мудрости и за ее пределы // Проблема человека в западной философии. — М.: Прогресс, 1988.
16. *Мерло-Понти М.* Око и дух. — М., 1992.
17. *Мерло-Понти М.* Феноменология сприйняття. — К.: Центр дух. культ., 2001.
18. *Морен Э.* Утраченная парадигма: Природа человека — К.: Камэ-Синто, 1995.
19. *Мосс М.* Социальные функции священного. — СПб.: Евразия, 2000. — 448 с.
20. *Отюцкий Г. П.* История социальной (культурной) антропологии. — М., 2003.
21. *Рикер П.* Сам як інший. — К.: Дух і літера, 2000.
22. *Рикер П.* Конфликт интерпретаций. — М.: Медиум, 1995.
23. *Сартр Ж.-П.* Экзистенциализм — это гуманизм // Сумерки богов. — М., 1989.
24. *Тейяр де Шарден П.* Божественная Среда // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. — М.: Прогресс, 1990.
25. *Топоров В. Н.* О ритуале... // Социальная антропология: Хрестоматия. — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — С. 101–106.
26. *Франк С. Л.* Живое знание // П. В. Алексеев, А. В. Панин. Хрестоматия по философии: Учеб. пособие. — М.: Проспект, 1997. — С. 285–299.
27. *Фромм Э.* Бегство от свободы. — М., 1990.
28. *Хоркхаймер М., Адорно Т.* Диалектика Просвещения. — СПб., 1997.
29. *Челдзе В.* Иерархический человек: Социобиологические заметки. — М., 1991.
30. *Элиаде М.* Трактат по истории религии // Социальная антропология: Хрестоматия. — Д.: Изд-во Днепропетр. ун-та, 2004. — С. 44–51.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Соціальна антропологія”	4
Зміст дисципліни “Соціальна антропологія”	6
Питання для самоконтролю	12
Теми контрольних робіт	16
Список літератури	18

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *М. М. Соколовська*

Зам. № ВКЦ-2778

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП